

משמעותם של שמות החגיגות

המנחה חג במקרא חל רק על שלוש רגלים – פסח, שביעות וסוכות – אבל בשימוש רחב יותר היא מבואר גם לנבי יום קדוש בכלל. כמו שמכיריו אהרן על חננת העגל בלשון "חג לה' מהר", או: "חנה חן ה'", בשלו מימים ימיימה". שאר הימים המקודשים לה' בשנה קרויים בתניך "מוּעָדי ה'" או "מִקְרָאֵי קָדְשָׁי", כפי שהם מפורטים בספר ויקרא פרק כינ. עניינו כאן יהא לבדוק את הוויה שבען שמות החג השוניים לבין תוכנו ולעומוד על המשמעות שנטקפלו בשמות. והנה, כבר השם העיקרי עצמו – חגי מורה על הקשר שבין האטימולוגיה לבין אחת המשמעות האלגורית. שהרי שורשו של "חג" היא חגג, וכן הפולילים חגנו אל עז חוג המרחק קדר בזורה. הוראותו של חוג היא: הילך בעגל או רקד. ואכן, על הקשר בין החג היהודי הקדמון ובין הריקוד והמחול אין למדים יפה מתחזק פמה וכמה לתובים. על חוג העגל שפבר האופר נאמר: "יזהו כאשר קרב אל המהנה (הכונה למשה) וירא את העגל ומחולות", וכן נאמר על אותו חן ה' בשלילה שהחוג מדי שנה בשנה – יזראים והנה אם יצאו בנות שלו לחול במחולות. על דוד, המעביר את ארון ה' לירושלים, מסופר שהיה "מכרבר בכל עוז" – וזאת פרפראן אלא לשון ריקוד, ומשורר התהלים הנופר בגעגעים בעלייתו לרגל למקדש אומר: "כפי עבורי בסך אַדְּךָם עד בית אלהים

בתקנית הקאנטרס לדפוס סיעה
נורית רייך

דפוס רפאל חיים הכהן בע"מ, ירושלים

חג לבני ישראל, אינו יכול, כמובן, ליותר על עניין הזהב: ויעש זה לבני ישראל ויעל המופה להקטיר. (מלא יב, לו).

ההכרה בזבח מתפאר בכך, שהחג הקדמון הוא ביטחון חן לאלהים, ולא חן לבני אדם לשם מגש גרידא – מה שקוראים היום בשם "חגיגת". "חג ה'" הוא, במקרא, ביטוי רגיל. החג מבטא את התודעה ואת הפניה לאלהים או את בקשת הסליחה, הכפרה. הקרבת הקרבן היא הדרך העתיקה ביותר לרצונותם של האלים, ומטבע הדברים שאינה יכולה להיעדר מתקטו של חן.

על מידת קישורו של מושג החג למושג הקרבן אף למדים גם ממה שהקרבות עצמן נקראים לעיתים בשמות החג. חן יכול גם להתרפרש ביום החג וגם כקרבן שמעלים אותו יום. דבר זה מוכיח מתווך הפסוק בתהלים קה, כי אסרו חן בעבודות עדר קרנות המופח, שהוראותיו היא, כאמור, לא לאסור את יום החג לקרנות המופח, אלא לאסור, לקשור, את הבמה המיועדת לקרבן, הנקראת כאן בדרך הקיצור המובן בכלל בשם חן. פון זה אנו מוצאים גם בפסוק בשמות כג. יח: «לא תזבח על חמץ דם זיבחיך ולא ילין חלב-חצץ עד בקר». «תני» פירושו כאן שוב לא החג עצמו, אלא קרן החג, שאסור להשאר את חלבו עד בוקר – דבר זה נלמד גם מעצם הakkalla שבין «חנוי ובין זובחך» בצלע הראשונה של הפסוק. והוא הדין בדברי מלאכי לפהנים החוטאים: זיוירתי פֶּרֶשׁ על פניכם, פֶּרֶשׁ חניכם. «פֶּרֶשׁ חניכם» כאן הוא פרשן של הבהמות הקurbות חגיגות.

ב@a> רנה ותודה המון חונג – וילנדות, כידוע, אינו אלא לכלכת בקפיצות קלות ובניתוריהם, ככלומר בתנעות טיפוסיות לריקוד. גם אם נשיאר בתחום הכהולים – חונג – הרוי ייתכן מאוד, שהמלחה ייחוץ בפסוק ייחוץ וונעו שכבור, בפרק קיז בתהלים, שהמסורת קובעת בה דש חוק אחרי חולם מלא, היא אמונה משורש חונג (כמו ילבו מן סבב), ואו ברור, שם חונג, ולא רק חן, הוראותו להתנווע במעגל (בפסוק זה – דרך השיפור), ושוב לפניו תנועת ריקוד, שהיתה, נראה, חלק של פולchan החגים העתיקים.

אם נמנם קשה להכריע בדבר, מה קדם – הריקוד לחן, או החג לריקוד. ייתכן שהחוג הקדמון הביע תחילתה את התרומות רוחו ע"י התרומות רגליו, ולפי שركד עם אחיזה בחוג – פלומר במעגל – נקבע אחר כך השם חן לכל אותו הפולchan. ייתכן, שתחילתה נקבע השם חן ליום הקדוש (כמו השם חגי, בעברית – למי שהלך למקום הקדוש), ומתחן שהוא רוקדים באותו יום – בא הפועל חן.

מכאן אנו באים לעיקר פולחנו של כל חן, והוא: זבח לה. את יסוד הזבח נכל לראות בכך, שאין לך חן במקרא, שאינו קשור בזבח. לכל החגנים ישום קרבנות מייחדיםணוסף על קרבנות התמיד שמקריבים يوم יום, ככל המפורט בספר במדבר כה-כט. משה אומר לפרעה: «שלח את עמי ויהנו ליבמדבר». ומה פירוש ויהנו? – גלוכה נא דרך שלוש ימים במדבר ונובה לה אלתני (שמות ה, א, ג). גם על חונג העגל נאמר: זושיכינו ממחרת ויעלו עולזה ויגשו שלמים ישב העם לאכל וגו' (שמות לב, ו). וכשרוצה ירבעם לעשות

ואכן מועדים אלה שברכיה מקבילים לא רק לחגינם שבתשובה, אלא גם לזומנים. ובאמת, הוראותו הקדומה של מועד היא לאו דוקא יום מקודש, يوم חג, אלא זמן שニック בערash. אליהם עמה את המאורות ברקיע השמים כדי שהיו לאלוות ולבושים ולבושים ושנומי – פלומר שישמשו סימנים לקביעת הזמנים. שורשו של מועד, הוראותו קבע, יעד דבר לצורך מסויים; החג נקבע לזמן מסוים, חל בתאייר מסויים. אבל ישנה גם תכמה אחרת של החג, המשتمעת לא מן השורש יעד, אלא מן הקרוב אליו יעד. וזה היא התכמה שבימי החג נועדים האנשים החוגנים, פלומר נפגים זה עם זה, מתקודמים. מועד הוא לפני וזה זמן לפנישה.

אם נאמר בעמוס "הילכו שניים ייחדיו, בלי שקבעו תחילתו ומן לפנישתם. כמובן, הפניה בחג יכולת להיות לא רק בין אדם לאדם, אלא גם בין אליהם ואדם, בין אליהם ועם, – וזה היא, אולי פונה כינויים של החגיגים בשם "מועדי החג" – אלה מועדיו ה' מקראי קדש אמר תקראו אותם במועדים".

וכך אנו באים עתה אל שם נרדף אחר לחגינם – והוא מקראי קודש. אין לפרש "מקרא קודשי" דוקא ביום שקראו בו לפניו העם מן הזרה הקדושה. הוראותו של -מקרא- כאן היא קדריה להתאסף, הכרזה להתאסף. וזהו כונת הפתוח בספר במדבר י': "עשה לך שני חצוצרות כסף – ועי' יהיו לך למקרא העדה". מקרא העדה – פירושו אסיפת העדה. בהיות ישראל במדבר, אספה את העדה

אף המונח מועד כפוף משמעות הआ. פירושו הוא לא רק יום המועד, אלא גם הזבח הנcaled בז, כמו שנראה מתוך הפסוק "ויאכלו את המועד" בדה-יב ל, כב, והכונה שם לבחים, שאכלו בחג הפסח שבימי חזקיהו.

ומה שהל על החג חל על מלים המאפיינות אותו, כמו המלה פוזה שהוראה נסתעפה לדבריו תודה, למקהלה השרה שריר תודה (כמו בנחמה יב, מ), ואף לקרבן החג עצמו, פnlמד מן הפסוק יוביאו הקהל ובוחים ותווות וכל נדיב לב עלות, דה-יב כת, לא. ברור, שהפונה ביתודות היא אכן לקרבנות. דין קרבנות התודה היה פרין הובחים הנאכלים למקרים, ואילו נידי הלב ויתרו על חלוקם והביאו קרבן שפלו לה' – הוה אומר: עלות. בדומה לכך מצאנו אצל המונח חגינה בימי המשנה. אף היא, כמו אחotta חג במקרא, מצינית לא רק את השמחה, אלא גם את הקרבן, ומשים בכך נאמר במשנה, שלוקחים את החגינה מן הצאן ומן הכבשים וכו' (פסחים ו, ד). ברור שהפונה היא לב המת הקרבן. אף בין החגיגים נמצא אחד, שימושו משמש לשני העניינים: עניין החג ועניין הקרבן, וכוננתו לפסח. בדברים זו, א נאמר תחילתה: שומר את חדש האביב ועשית פסח לה' אליהיך". כאן מדובר על חג הפסח עצמו, ומודגם מועד שעשו בחודש האביב. אבל בפסוק שלאחריו נאמר: "חובחת פסח לה' אלהיך, צאן ובקרי" – ומובן שהכתב מכון כאן לקרבן הפסח.

השם מועד הוא השם הנרדף, המציין ביותר לחג. פלנ' מברכים "מועדים לשמחה", ווענים יחגינם ומנים לששון".

יום טוב המקראי הוא יום של הטוב, שנחנים בו מן הטוב, מן העוצר, ולא שהזום עצמו הוא טוב. וכך יום ה' הוא יום טוב, משם שנחנים בו מפל הטוב שנותרך בו בעל הארץ; ומأكل ומשתה ומנתנות (או קנות) הם גם ה' טוב. שביהם טוב של פורים. הטוב שבiemim הטובים המקראים הוא טוב חומריא, הקשור בטיבת הנאה גשמייה בהחלט. אין ספק, שימושות חמירות זאת נשתרמה בחג היהודי בצורותם של סעודות ומأكلים ומשקאות, השיעיכים לתמונות החג ממש.

עוד נואר לנו לטפל בכינוי רג'ל לגביו כל אחד משלשות החגיגים, פסח, שבועות וסוכות. רגילים לגורו את השם רג'לים ממה שהוא עלולים בהם ברוגל לירושלים. אבל משמעותו של רג'ל היא לא הליכה ברוגל, אלא פעעם. אתונן של בלעם שואלה: מה עשית לך כי הפניו זה שלש רגילים, והפונה היא שלוש פעעים. ואם נאמר בשמות כב, יד שלוש רגילים תחוג לי בשנה – מהפונים אף כאן לשולש פעעים; ובאמת, במקום אחר, דברים צו, אלו מוצאים במקום שלוש רגילים – שלוש פעעים: שלוש פעמים בשנה יראה כל זכריך את פנוי ה' אליהיך', ומכאן, שרגל האמור בעין החגיגים פירושו פעעם, ולא הליכה ברוגל. עלייה לרוגל – פירוזה הנכון איננו עלייה ברוגל, אלא עלייה לאחד משלשות החגיגים, הרגילים. עולי רגילים הם העולים לירושלים לבכודם של החגיגים, הרוגלים. ואם נישאל: מהו, בכלל, הקשר בין רג'ל לבן פעם? – אולי ההשובה היא לכך, שצערית הרוגל שמשה לאדם כאחד האמצעים הטבעיים

שי החיצורות, אבל לאחר מכן נעלה מקרא העדה בחנים מסוימים לדבר קבוע. פירוש זה של מקרא מתאשר מן החקבלה בפסוקו של ישעיהו: "חדש ושפט, קרא מקרא, לא יוכל אין ועצרה". למלה מקרא בחלקו הראשון של הפסוק מקבילה בחלקו השני המלה -עצירה-, שהוראתה אספת עם. בכינוי מקרא קודש משתקפת אפוא לא תכונתו של החג, שקוראים בו דברי קודש, אלא תכונתו העתיקה יותר – שאוסףם בו את העם אל מקום חדש. את הפסוק "אליה מוציאי ה' מקראי קדר אשר תקרו אוטם במועדם".

ומכאן אל הכינוי יום טוב. בפי חז"ל נקראו בשם זה גם פסח, שבועות וסוכות, אבל במקרא נתיחד הכינוי לימים של שמחה בכלל, כגון יום ה'ם, שהוא יום טוב, בפיים של הנערים שליח דוד לנבל הפרמלי: יומצאו הנערים חן בעיניך כי על יום טוב באני (שמ"א כה, ח); או חג הפורים שהוא, לפי מגילת אסתר, שמחה ותשון ליהודים, משתה הדרון, לדעתנו הסיבה הראשונית לכינוי יום טוב היה יום טוב. הבחנה בין ימים רעים ומקוללים בשנה ובין ימים טובים. אבל התפתחות המושג בתקופות מאוחרות קשורה במשמעות המסתעפת של טוב, טוב בעברית המקראית. הטוב והטוב הוא דבר חשוב, בעל ערך, נרדף לרכוש, לעושר. פירוש זה שמתפרק בפסוקים כמו מלא בתיהם טוב – באיזוב כב, יח. זיקח העבד עשרה ... וכל טובי אדרונו בידיו (בר' כד, ז), או שבטים מלאים כל טוב (רב' ו, יא). לפי זה פירושו של

הרמב"ם. אך זה אלא קיצור עברי על פי פירושו הערבי לשנת סנהדרין. גם אילו כתוב ואת הרמב"ם בעצמו, עדין הפלל שאי מציע במקומו עומד.

סטודנט צער היהתי, ולא הרונתי את החוצפה שבבדריי. אבל העורך הצחחק עלי בלאוון קל: "רצונך לומר, שהרמב"ם לא ידע עברית?...". לא הזעילה הצדקויות, שלא לך נתקונתי. אספתי את כתבי-היד ויצאתי בכוורת פנים. מאוז עברו כמה שנים, והמאמר נשמר בגינויי. פרצה מלחמת העולם, ואחריה מלחמת העצמאות, עד שהגענו ליסודות המדינה ולהשבתו של צבא ההגנה לישראל: "אני נשבע בהן צרכי...", ולסיום קרא הקzin בשמי, והוא עלי לענות אחריו: אני נשבע! בלבוי הרונתי, שביעית אמוניים פוך לצבא העברי איך שומרת אמוניים לשון העברית, ואילו היהודי הייל נאמן למוסורת הלשון, היה לי לומר: הריני נשבע! (= מוקן להישבע), אז: נשבע אני אל דינה של מלכות דין, ואן משנים ממטבע טtabעה המפקדה.

גם בפתיחת הכנסת הראשונה, ששוררה ברדיון, שמענו את נוסח הנאמנות, שהצהירו הנבחרים בו הלשון: אני מתחייב לשמר אמוניים...; וכשקרה היושב ראש בשמותיהם, ועברית כולם לפניו פבנומרן, לא השמיעו אלא תשובה אחת:

1. לדוגמה: (א) אמר "אני נשבע!", פוטרין אותו (כיד).
ואם) אמר "נשבע אוי! — —" (תוספה סותה ז, ד). אבל בתלמוד הבבלי (שבועות לט): ואם אמר "הרינו נשבע!", והבינה לדיק: הרינו מוכן להישבע, ועודין אין זה נסח השבועה עצמה. ובעקבות הבבלי גם הרמב"ם, הלכות שבועות יא, יח.

לספירה. צעד אדם צעד אחד ברגלו — והרי זו פעם אחת. צעד שני צעדי רגלי — והרי אלו שתי פעמים. כלומר: משלג הרוגל הנשלחת לפנים לגזעיה — נתמג עם מספר הפעמים. והוא הדין במושג פעם שעצמו. כאן פעל הקשר עם פעימת הלב. קצב הפעימה הזאת לאדם את אחת ההודמניות הקדומות ביותר לספירה. דפק הלב דפיקה — והרי זו פעם אחד. דפק שתי דפיקות — והרי אלו שתי פעמים. השם פעם שורשו פעם, ויסודו בפעימת הלב, הפך, אפוא, גם לסימן של ספירה.

אבא בנדוייד

אימתי "אני יודע" ואמתי "יודע אני"?

מאמר ששמו باسم הוותה הרואית לפני שנים רבות לעזרך של אחד העיתונים החשובים בארץ. האיש הגיב בסקרנות ושאלני: האם ניש כלל להבחין בין "יודע אני" ל-"אני יודע"? אמרתי: לדעתך יש. — ומהו? אמרתי: אם אין בינה להטעים מלה מיוודת, אני מטח את הפלילך: בפתחה — "יודע אני", ובהמשך — "... אני יודע".

התחיל העורך לתהות: ואיך תבאר לי את פתיחת הרמב"ם "אני מאמין באמונה שלמה...?" הצעלה הדעת להצטנ אל הקיר. ענית בוגנום: את הנושא זהה לא כתוב